

Tarımsal üretim faaliyetlerinde kullanılan üretim faktörleri diğer sektörlere kıyasla daha düşük getiri sağladığından tarımsal üretimin desteklenmesi gerektiği ifade edilir.

V. TARIMDA DÜŞÜK GETİRİ

5.1.Giriş

Çiftçilerin sahip oldukları mevcut kaynaklardan elde ettikleri getirinin düşük olduğu bilinmektedir. Piyasalar tarım sektörü için uygun mudur? Mevcut piyasa bilgilerini kullanarak eldeki tarımsal kaynakların en uygun şekilde kullanımı ile tarım sektöründeki kaynaklardan elde edilen getirinin diğer sektörlerdeki kaynaklardan elde edilen getiri kadar büyük olmasının sağlanması açısından tarımsal piyasalar etkin midir? Uygun bir zaman dilimi içerisinde piyasalar dengeye ulaşır mı? Eğer böyleyse bu denge, fırsat maliyetlerine denk gelir sağlar mı? Hükümetler, çiftçilere ekonomik anlamda adaleti ve tüketicilere uygun tarımsal ürün arzını sağlamayı garanti etmek için fiyat ve gelir desteği vermek amacıyla piyasaya müdahale etmeli midir? Eğer tarımsal piyasalar, dengesizliği ortadan kaldırmada veya dengeye getirecek ayarlamayı yapmada etkin olarak çalışıyorsa, uygun gelirler elde etmek için hükümet müdahaleleri ne gereklidir ne de etkindir.

Tarımdaki fiyat ve gelir problemi, çoğu zaman “**maliyet-fiyat**” sıkışması olarak tanımlanır. Fakat maliyet-fiyat sıkışması, meydana gelen bir verimlilik artışından dolayı oluşan düşük reel fiyat söz konusu olsa bile, eğer tüm masraflar karşılanıyor ve yeterli bir gelir oranı sağlanıyorsa zarar vermez. Fakirlik ve düşük gelir büyük ticari çiftçiler için ekonomik bir problem olarak tanımlanmaz. Çünkü bunların çoğu, yeterince gelir elde etmek için önemli miktarda kaynaklara sahiptirler. Fakat büyük çiftçiler, kaynak başına tarımdaki getirinin düşük olduğunu iddia etmektedirler. Burada konu az servet, düşük gelir veya fakirlik değil, sahip olunan kaynakların kazandığı düşük getiridir. Tarımın kendine has özelliğinin ve tarımsal kaynaklara kronik düşük getiri sağlayan ekonomik çevrenin var olup olmadığı konusu ele alındığında, piyasa gelirinin tarımsal faaliyette sürekli düşük olmasına neden olan test edilecek hipotezler, iki aşamalı olarak aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

1. Piyasadaki güçler çiftçilerin ayarlama yapamayacağı bir hızda piyasa dengesizliği meydana getirmektedir, ya da
2. Çiftçiler uyum sağlar ve dengeyi yakalar fakat bu dengenin yapısı diğer sektörlere göre kullanılan kaynak başına daha düşük getiriye neden olur.

Bu hipotezleri test etmek için, uygun büyüklükte ve iyi bir şekilde idare edilen bir tarım işletmesi tarafından sağlanan denge noktasının, marjinde ne kadar getiri

sağlandığını bilmek gerekmektedir. Konu, küçük aile işletmeleriyle ilgili olmayıp büyük ticari çiftliklerle ilgilidir. Aynı zamanda şunu da bilmek gerekiyor ki, etkin bir şekilde faaliyet gösteren bir tarım işletmesinin uzun dönem ortalama geliri diğer bir sektördeki ortalama gelire eşit olduğunda dengenin varlığı açıktır. Ortalamanın etrafında önemli ölçüde istikrarsızlık ve dalgalanma söz konusu olabilir. İki formal teori, “**Teadmill**” ve “**Sabit Kaynak**” teorileri, hipotezlerin testinde merkezi rol oynamaktadır. Teknolojinin merkezi rolünden dolayı, bu teorilerin anlaşılması için teknolojinin etkisinin nasıl olduğu üzerinde durmak gerekiyor. Bu teoriler, dengesizlik oluşturan ve bu dengesizlikle ilgili ayarlamaları engelleyen güçler üzerinde durmaktadır. Ayrıca “**azalan-maliyet**” ve “**para-akışı**” teorileri gerçekte düşük gelir olmamasına rağmen niye böyle görüldüğünü açıklamaktadır.

Piyasada birçok güçler dengesizlik oluşturmaktadır. Bunların içinde makroekonomik politikalar, ekonomik büyüme, politik kararlar ve iklim şartları sayılabilir. Tarımda kronik dengesizliğin en yaygın kaynağı olan teknolojinin düşük gelire sebep olduğu iddiası, Treadmill Teorisi etrafında tartışılmıştır.

5.2. Treadmill Teorisi

Williard Corhrane tarafından 1965 yılında ortaya atılan bu teori özet olarak aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

- 1) Yıldan yıla yeni teknolojiler ortaya çıkmaktadır.
- 2) Bu teknolojiler kârlı ve verimliliği artırıcı olduğundan hızlı ve kaçınılmaz bir şekilde çiftçiler tarafından uygulamaya koyulmaktadır.
- 3) Çok yavaş artan ve esnek olmayan toplam tarımsal ürün talebine karşılık ürün arzının daha hızlı artması sonucu ve kısa dönemde tarımsal ürün fiyatları ve çiftçi geliri düşmektedir.
- 4) Düşük gelir sonucu azaltılması beklenen geleneksel tarımsal girdiler, fiyatlardaki düşmeye karşı tepkisiz kalmaktadır.
- 5) Düşük fiyat baskısıyla belirli gelir seviyesinde kalmayı sağlama çabası, kronik üretim fazlalığını ortaya çıkarmaktadır.
- 6) Ürün fazlalığı giderilmeden ve karlılık durumuna geçilmeden yeni teknolojilerin ortaya çıkması, bahsedilen süreci yeniden başlatmaktadır.

Treadmill Teorisi, dengesizliğin oluşmasında teknolojinin rolünü ifade etmekle kalmayıp, aynı zamanda sabit kaynak teorisinin açıkladığı dengesizlik durumuna yavaş uyumu da kabul etmektedir. Bu noktada bir süre konudan uzaklaşarak tarımsal işletmelerin problemlerinin ve yeni fırsatların ortaya çıkmasında teknolojinin rolünü biraz derinlemesine incelemek yerinde olacaktır.

5.3. Teknoloji, Verimlilik ve Dinamik Etkinlik

Teknoloji, girdi ve çıktı ile ilgili metot ve teknikleri ifade eder. Teknoloji, mekanik, biyolojik, kimyasal ve elektronik olarak sınıflandırılır. Teknoloji ücretsiz değildir ve bir sermaye formundadır. Üretilmesi için kıt kaynakları gerektirir ve birkaç üretim döneminde kullanılabilir. Bu yüzden teknolojiyi üretme ve kullanma kararı ekonomik bir karardır. Teknoloji, verimlilik ve etkinlik farklı şeylerdir.

Özellikle ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde tarımdaki teknolojik gelişmeler 1862’de Land Grant Üniversitelerin kurulmasıyla başlamıştır. Daha sonra tarımsal deneme istasyonlarının (1887) ve kooperatif yayım servisinin (1914) kurulmasıyla tarımla ilgili araştırmaların yapılması ve bunların çiftçilere aktarılması hızlı bir şekilde başlamıştır. Ayrıca 1850’de sanayi devriminin başlaması da bu gelişmeye katkıda bulunmuştur. Geliştirilmiş tohum çeşitleri, hibrit mısır, düşük maliyetli ticari gübre, tarım ilaçları, traktör gücü, elektriğin kırsal alanda kullanılmaya başlaması gibi temel teknolojik gelişmeler 1920’den sonra başlamıştır. Türkiye’de bu teknolojik gelişmeler cumhuriyetten sonra başlamışsa da hızlı ve yaygın gelişme 1950’li yıllarda başlamıştır. ABD’de teknolojik gelişmeyle ilgili bazı göstergeler Çizelge 5.1’de verilmiştir.

Çizelge 5.1. ABD’de teknolojik gelişmenin tarımdaki etkisiyle ilgili bazı göstergeler.

Yıl	Tarımsal Üretim	Üretim Girdisi	Üretim Girdisi Başına Üretim	Bitkisel Üretim (da)	İşçi Başına Hay. Üretim	İşgücü Başına Çıktı
1910	36	87	42	18	12	13
1920	42	99	43	19	12	14
1930	43	102	42	17	13	15
1940	49	102	49	20	14	18
1950	61	106	58	22	19	31
1960	74	99	76	41	32	42
1970	84	96	87	70	64	74
1980	104	103	101	105	129	109
1985	119	94	127	136	175	140
Yıllık Büyüme	1.6	0.1	1.5	2.7	3.6	3.2

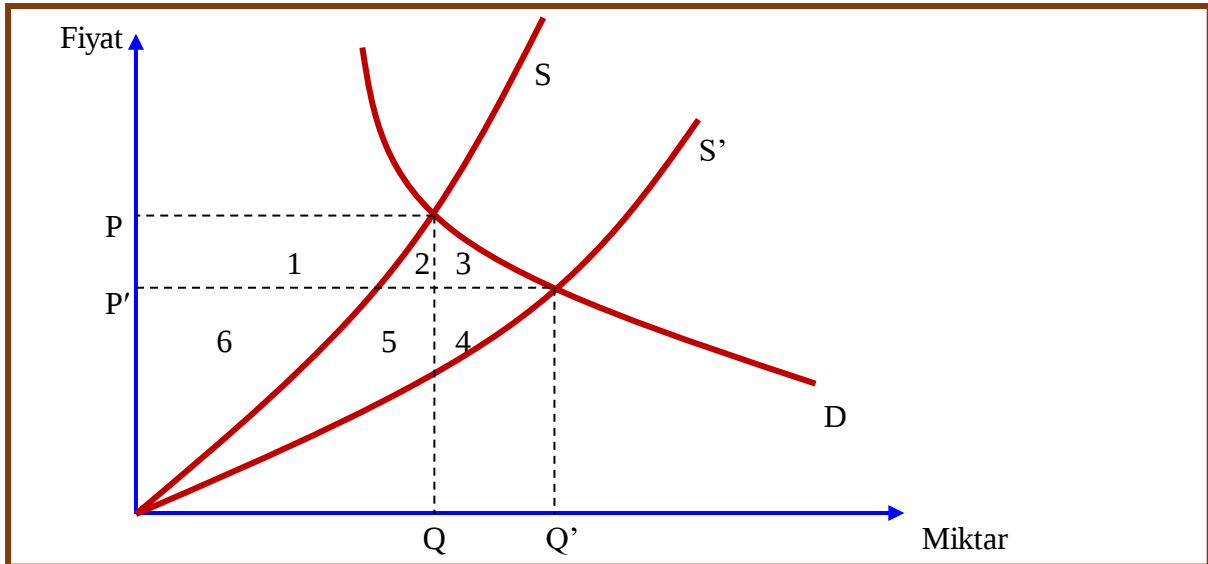
Çizelgede de görüldüğü gibi 1910 ile 1985 arasında örneğin işgücü başına üretim 10 misli artmış, kullanılan girdi başına üretim yıllık %1,5 artmıştır. Bütün bu rakamlar, tarımda mutlak bir etkinlikten ziyade, zaman içerisindeki nispi etkinliği göstermektedir. Önemli derecedeki bu etkinlik, tüm dönemlerdeki kaynakların kullanımı ile tanımlanabilir. Bu veriler, önemli bir gelişmenin sağlandığı dinamik etkinliği göstermektedir. Çok faktörlü verimlilik indeksi, toplam tarımsal arz eğrisini 1910'dan beri %1,5'lik bir oranla 1960'dan beri %2,0'lik bir oranla sağa kaydırmıştır.

5.4. Teknoloji ve Statik Etkinlik

Statik ekonomik etkinlik birkaç yolla ölçülebilir, fakat bütün metotlar Şekil 5.1'deki kavramın değişik bir şeklidir. Araştırma ve yayım gibi geleneksel olmayan giderler (C), bitkisel ve hayvansal üretim arz eğrisini S den S' ne kaydırarak da fiyatı P den P' ne miktarı Q'dan Q' ne değiştirmektedir.

Bu değişimin net sosyal kazanç aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Tüketicinin kazancı:	1+2+3
Üreticinin kaybı:	1-(4+5)
Vergi ödeyenlerin kaybı:	C
Toplumsal net sosyal kazancı:	2+3+4+5-C

Şekil 5.1. Tarım Sektörü Arz Eğrisini S den S' ne yükselten Verimliliğin Ekonomik Etkisi

Burada dikkate alınan zaman dilimlerinin çoğunda tarımsal ürünlerin talebi inelastik olduğundan verimlilikteki artış üreticilere kayıp getirir. Yani 1 nolu alan, 4 ve 5 alanından büyük olur. İhracatın toplam talep içindeki payı artar ve talep daha esnek hale gelirse, verimlilikten dolayı üreticinin zarara uğradığı kesin olarak ifade edilemez.

Tarımsal eğitim, araştırma ve yayıma yapılan C kadar yatırımdan toplumun elde ettiği kazanç uzun yıllar boyu sürer. Yapılan araştırmalar, bugün yapılan bir TL yatırımın, 8 yılda en yüksek kazancı sağladığını ve 16 yıl gibi uzun bir sürede de etkisinin sona erdiğini belirtmektedirler.

Geleneksel olmayan girdilerin yatırımından elde edilen statik ekonomik etkinliğin ifadesinin üç şekli yaygın olarak kullanılmaktadır. Burada 2+3+4+5 alanı, her yıl için elde edilen kazançları ifade eder ve bunu (b_i) ile gösterirsek ve gelecekteki kazançların net bugünkü değerini (NBD) hesap etmek istersek, bunu eşitlik 1'deki gibi ifade edebiliriz.

$$NBD = \sum_{i=1}^{16} \frac{b_i}{(1+r)^i} - C_0 \quad (1)$$

Eğer burada $C_0 = 1$ TL ise faiz oranı 0,1 veya %10 olduğu zaman $\sum \frac{b_i}{(1+r)^i} = 4$ ve böylece $NBD = 3$ TL olur.

Diğer alternaif metot kazanç-maliyet oranıdır (B/C). Bu oran eşitlik 2'de verilmiştir.

$$\frac{B}{C} = \frac{\sum b_i}{C_0} \quad (2)$$

Tarımsal araştırma ve yayım için tipik bir kazanç-maliyet oranı, $r = 0,10$ veya %10 faiz oranı olarak kullanıldığında 4 dolar değerini verir. Çok yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biri de içsel getiri oranı (IGO) hesap etmektir. Bu oran (eşitlik 3) net bugünkü değeri 0 eden orandır.

$$IGO = r : \left(\frac{\sum b_i}{(1+r)^i} \right) - C_0 = 0 \quad (3)$$

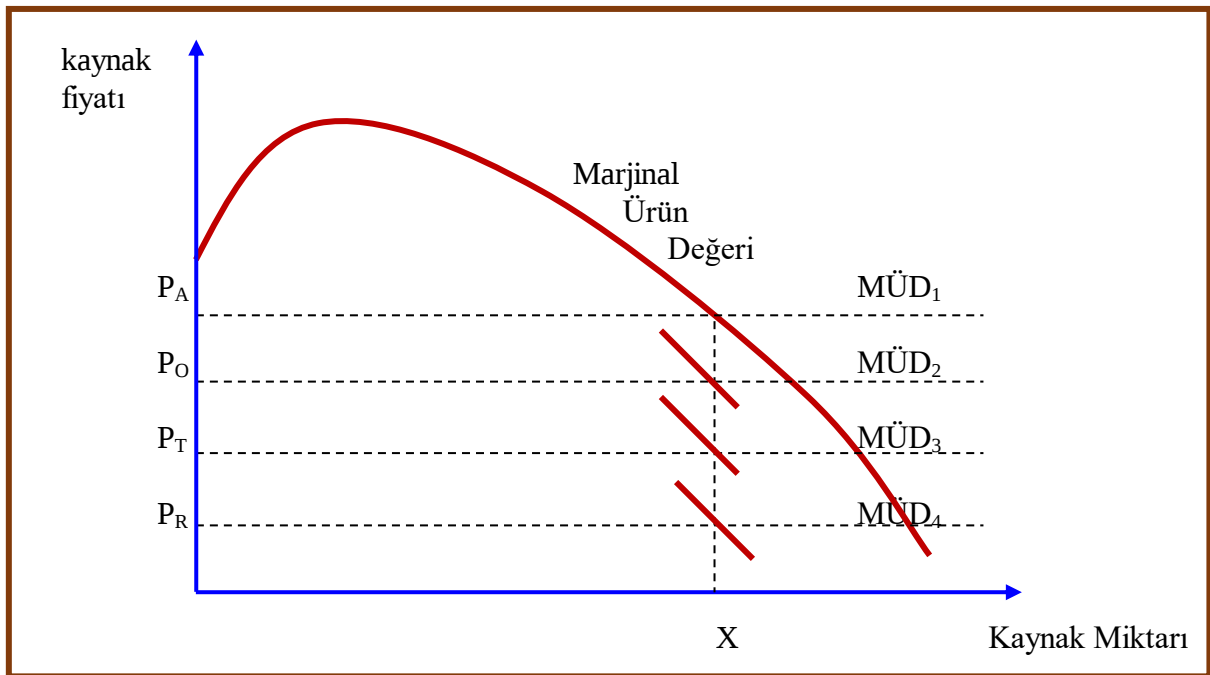
İçsel getiri oranı %25'den %50'ye değişmektedir. Bu da tarımsal verimliliği geliştirmek için kullanılan kaynaklara %25 ile %50 arasında bir faiz oranının ödenebileceğini ifade etmektedir.

5.5. Sabit Kaynak Teorisi

Klasik ekonomik teoriye göre, verilen bir üretim faktörünün marjinal ürün değeri, tüm kullanımlarda onun piyasa fiyatına eşit olduğunda en etkin kaynak tahsisi sağlanmış

olur. Tarım ekonomisinin gerçek ve dinamik yapısı dikkate alınarak bu kavram iyi bir şekilde gözden geçirilmelidir. Şekil 5.4’de de görülebileceği gibi, yalnızca bir fiyat değil, dört farklı fiyat, tarımsal işgücü ile alakalıdır. P_A , işgücüne sahip olma fiyatıdır. Tarım dışı sektörlerden tarım sektörüne müteşebbisin cezb edilmesi için ihtiyaç duyulan getiri (ücret) olarak kabul edilebilir. Tarım dışında istihdam edilen işgücünün tarım sektörüne çekilmesi için olması gereken ücret olarak kabul edilebilir. Tarımdaki optimum işgücü istihdam seviyesi, verilen P_A ve MVP_1 için X ’dir.

Şekil 5.4’deki ikinci fiyat olan P_O , tarımdaki işgücünün fırsat maliyetidir. Bu değer, şu anda tarımda istihdam edilen işgücünün tarım dışı sektörde kazanacağı miktarı ifade eder. Tarımda çalışanlar daha az formal eğitim almış ve genellikle tarım dışında çalışanlardan daha yaşlıdırlar. Eğer çiftçiler tarım dışı sektörde istihdam edilmiş olsalar, ortalama kazançları tarım dışında çalışanlardan daha düşük olacaktır.

Şekil 5.4. Tarımda işgücünün marjinal ürün değeri

Genel eğitim, iş sahaları arasında transfer edilebilen becerileri artırır. Çiftçiler genellikle dışarıda çalışanlar tarafından kolaylıkla öğrenilemeyen yüksek derecede idari beceriye sahiptirler. Maalesef, bu beceriler, tarımın dışında çoğu zaman sınırlı bir değere sahiptir. Bir işten diğerine aktarılabilen az sayıda becerilere sahip olan çiftçiler için, tarımsal istihdama alternatif olarak çoğu zaman kentsel istihdam mevcuttur. Onlar için fırsat fiyatı olan P_O ya sıfırdır ya da işsizlik sigortasının değerindedir.

Çiftçilerin yaş dağılımı da hareketliliği sınırlamaktadır. Gerçek şu ki tarımda çalışanların önemli bir kısmının çok genç ve çok yaşlı olduğundan çok düşük kazanç elde etmeleri ve tarım dışında çok az istihdam edilme imkânına sahip olmaları düşük bir fırsat fiyatına neden olmaktadır ki bu da vasıfsız tarımsal işgücüdür. Bu fiyat tarımdaki işgücünün dışarıdaki değeridir.

Ekonomik dengedeki ücret oranları, transfer maliyetinden dolayı farklılık arz eder. Tarımdaki ücret seviyesi, fırsat değeri eksi transfer maliyetinin altına düşmeli ki ekonomik olarak tarımdan işgücü transferinin gerekçesi olsun. Şekilde gösterildiği gibi fırsat fiyatı P_0 eksi transfer maliyeti, P_T 'yi vermektedir. Transfer maliyeti, potansiyel olarak tarım dışı sektörde kazanılacakları azaltıcı bir rol oynar. Genç insanların gelecekte kazanma potansiyelleri fazla olduğu için bunlar için transfer maliyeti önemli bir oran tutmazken, potansiyel kazanacakları düşük olan yaşlı işçilerde bu oran yüksek olabilir. Dolayısıyla tarımda kalmanın fiyatı daha düşük olabilmektedir.

Tarımdan işgücünün dışarı hareket etmesini teşvik eden fiyat, çiftlik yaşamına çok değer veren işçiler için P_T 'den önemli ölçüde daha düşük olabilir. Eğer alternatif iş bulma, bulunduğu topluluğu terk etmeyi gerektiriyorsa, çiftçi ailesi akraba ve arkadaşlarını terk etmektense daha düşük geliri kabul edebilir. Bu durumda tarım işgücü için rezervasyon fiyatı P_R olarak isimlendirilir. Bu öyle bir fiyat ki alternatif iş imkânlarının tarım iş gücünü cezbe etmesi için tarım işgücü kazancının bu fiyatın altına düşmesi gerekiyor. Burada, tarım dışı işteki potansiyel kazançlar, transfer maliyeti, çiftçilikten fiziki olarak doyuma ulaşmış olma, gelecekteki tarım kazançları beklentisi ve şehirde yaşamak veri olarak kabul edilmektedir.

Özet olarak tarım sektöründe çalışanların, eğitim seviyeleri ve becerilerinden dolayı, kaynakların marjinal değeri $MÜD_2$ 'ye düşse bile bu marjinal değer, tarımdan ayrılmayı gerektirmeyecektir. Buna transfer maliyeti eklendiğinden $MÜD_3$ 'e ve çiftlik şartlarında yaşamının arzu edilmesi nedeniyle $MÜD_4$ 'e marjinal ürün değeri düştüğünde, yuarıda bahsedilen mulahazalar iş gücünü etkiliyorsa tarımdan ayrılma söz konusu olacaktır. O zaman dışarıdaki iş gücü ücreti P_A ise ancak bu belirtilen nedenlerle tarımdaki ücret P_R 'nin altına düştüğünde tarımdan diğer sektörlerle doğru bir kayma söz konusu olacaktır. Bütün bu nedenlerden dolayı, $P_A - P_R$ kadar bir fark ancak iş gücünün tarımdan ayrılmasına sebep olmaktadır. Yani tarımdan işgücü ayrılmasını zorlaştırmaktadır. Tarımdaki istihdam seviyesi değişmeksizin, marjinal ürün değeri $MÜD_1$ ile $MÜD_4$ arasında değişmektedir. Sadece eğer tüm tarımsal işgücü rezervasyon fiyatında (P_R) bir değere sahip ise, tarım ekonomisi daha az kaynak gerektiren bir

dönemde dengede olacaktır. Diğer fiyatların (P_A , P_O veya P_T) herhangi birinin kullanımı, tarımsal brüt gelirin tüm çiftlik masraflarını karşıladığını göstermektedir.

5.7. Kaynak Sabitliğinin Tarımsal Üretim ve Gelir Üzerine Etkileri

Tarımda düşük gelirin olmasını açıklamada Sabit Kaynak Teorisinin gerçek rolünü ortaya koymadan önce, işgücüne ilave olarak tarımsal üretim kaynaklarının sabitliğini açıklamak gerekmektedir. Tarımsal kaynaklar neden sabittir? Bu soruya cevap vermek için tarımsal kaynakları beş gruba ayırmak kullanışlı olacaktır. Bunlar (1) finansman kaynakları, (2) işletme sermayesi, (3) sabit sermaye, (4) reel servet ve (5) işgücüdür. Burada sabitliğin iki yönünü yani kaynakların sürekliliğini ve marjinal ürün değerinin daha önceden bahsedilen dört farklı fiyatla ilişkisini dikkate almak gerekiyor.

Para, banka depoziti, tahvil gibi finansman kaynakları kolay bir şekilde ve aynen tarım dışı yatırımlara transfer edilebilir ve sabitlikten ve düşük gelirden dolayı ortaya çıkan problemlerle herhangi bir ilişkisi yoktur.

Gübre, yakıt, tohum, tamir masrafları, ilaçlar ve malzeme gibi işletme sermayesi genellikle bir kere tarımda kullanılmaya başladığında düşük alternatif fırsat fiyatına sahip olmaktadır. Beklenen ürün fiyatı dikkate alınarak satın alınan bu üretim faktörleri, ürün fiyatları hızlı bir şekilde düşse bile kullanılmak durumundadırlar. Fakat üretim faktörlerinin çoğu hızlı bir şekilde bir üretim döneminde tüketilmektedir. Bu nedenle çiftçiler bu hatalarını gelecek üretim periyodu için daha az işletme sermayesi girdisi satın alarak düzeltebilirler. Ayrıca bu girdiler için çiftlik marjinal ürün değeri, bu ürünlere sahip olma fiyatının üzerinde olmaya meyilli olmuştur.

Tarımsal makineler gibi uzun ömürlü sermaye kalemleri, uzun bir dönem boyunca hizmet vermekte ve tarım sektörü dışında düşük elden çıkarma değerine sahip olmaktadır. Dördüncü girdi kategorisi olan arazi gibi gayrimenkullar, şehirlerin etrafı hariç tarım dışı kullanımlarda düşük elden çıkarma değerine sahip olmaktadır. Arazinin sabitliliği çok önemli bir husus olmakla beraber, arazi fiyatı tarım içindeki ekonomik şartlara bağlı olarak belirlenmektedir. Tarımsal üretim seviyesi arazi fiyatları tarafından belirlenmediğinden dolayı aşırı kapasite ve tarımdaki düşük getiri arazi fiyatlarına bağlanamaz.

Yukarıda bahsedilen tarımsal girdilerden önemli bir kısmı, kısa dönemde tüketildiğinden, marjinal ürün değeri satın alma fiyatını geçtiğinden, veya fiyatlandırma yapısından dolayı, uzun bir dönem boyunca ortaya çıkan düşük tarımsal getiriyi açıklayan sabit kaynak teorisini desteklememektedir.

Sabit kaynak teorisinin, düşük tarımsal kaynak getirisine bir açıklama sağlayıp sağlamadığını görmek için, problemli kaynak olan işgücü ele alınabilir. İşgücü, süreklilik arz eden bir kaynaktır ve tarım dışı sektörden fazla alınmadığı halde yüksek doğum oranlarından dolayı diğer kaynaklardan farklı olarak arzında bir artma olmaktadır. İşgücü girdisinin kendindeki bir değişimin tarımsal üretim üzerine çok az bir etkisi olduğundan dolayı tarımdaki aşırı kapasiteyi kaynak sabitliğinin açıklamadığı görülmektedir. Kısaca, Sabit Kaynak Teorisi ve onu destekleyen veriler, kısa ve orta vadede tarımsal kaynakların şoklara uyum sağlamadığını göstermektedir. Çünkü bu uyum ekonomik değildir. Sabit Kaynak Teorisi, düşük gelirler elde edilmesine rağmen devam eden tarımsal üretimin aynı kalmasıyla bağlantılı tarım ekonomisindeki dairesel düşük getirileri açıklamaya yardım etmektedir.

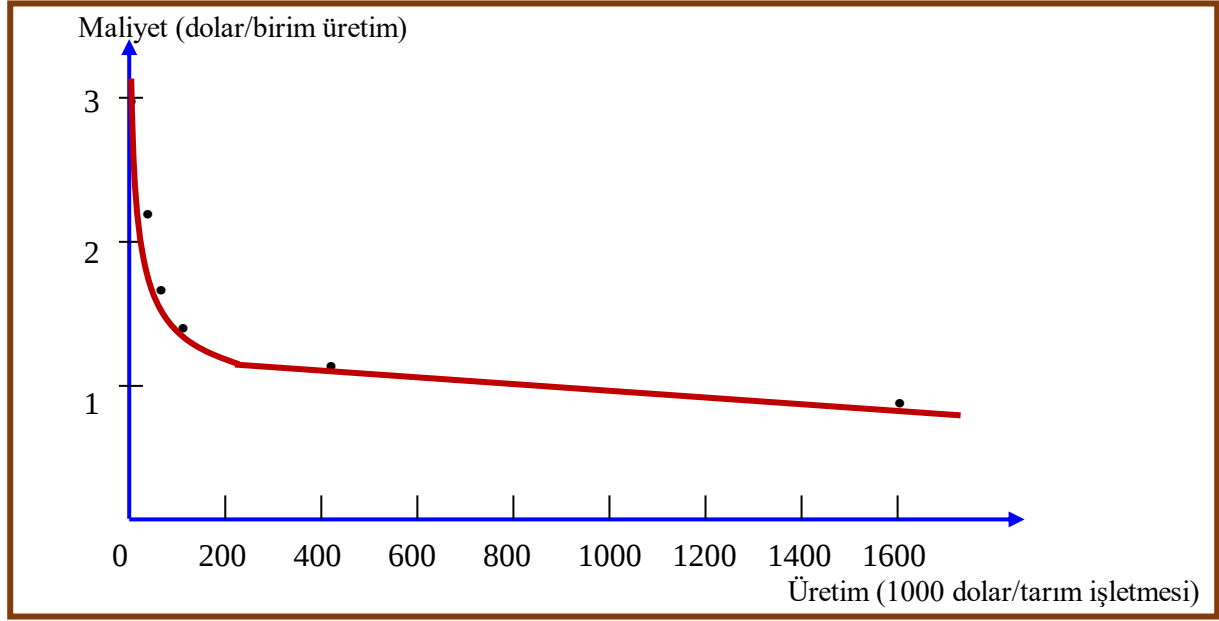
5.8. Azalan Maliyet Teorisi

Etkin ticari tarım işletmelerinin arzu edilen seviyede yeterince gelir elde etmelerine rağmen, ticari çiftlikler kronik olarak düşük getiri elde ederler inancı neden çok yaygın bir kanaattir sorusu bu noktada önem arz etmektedir. Azalan Maliyet ve Likidite Akışı “denge” teorileri bu olguyu açıklamaktadır. Bu teoriler, tüm çiftçiler için ortalama getirileri tarım dışı standartlara çıkararak dengesizlik oluşturma teşebbüsü başarısızlığa davetiye çıkarmak olur demektedir.

İşletme büyüklüğüne bağlı olarak maliyetlerin düştüğü ve gelirin arttığını gösteren çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu kavramın tarım problemleriyle çok az bir ilgisi vardır. Burada ölçek yerine özellikle büyüklük kullanılmıştır. Ölçeğe göre getiri, tüm üretim kaynağı seviyelerindeki sabit oranlardaki değişimin tarımsal üretime etkisi olarak ifade edilir. Tarımsal işletmeler tüm üretim kaynaklarını aynı oranlarda artırmadıklarından dolayı, ölçeğe göre getiri kavramı yalnız başına akademiktir ve tarım politikası ile ilgili değildir. Tarım işletmelerinde büyüme, sermayenin işgücüne, değişen masrafların sabit masraflara oranının artması şeklinde karakterize edilebilir. Bu değişiklikler, büyüklük artışından dolayı birim üretim maliyetlerinde düşmeye neden olur. Büyüklüğe göre artan getiride birim azalan maliyetler olgusu şekil 5.5’de görüldüğü gibi çok açıktır.

Birim üretime (tarımsal ürün gelirleri, aynı gelirler ve hükümet ödemelerinin toplamı) düşen tüm girdi maliyetleri (aile işgücü ve müteşebbis sermayesinin fırsat maliyeti), 10 bin dolar ile 20 bin dolar arasında satış yapan işletmeler için 2,4 dolar iken, 500 bin dolar satışa sahip işletmelerde 0.83 dolar olmuştur. İşletme büyüklüğü 200 bin dolar

satışın üzerine çıktığında birim maliyetler artık çok fazla düşmemektedir. İşletmelerin önemli kısmı, ABD’de ekonomik büyüklüğe ulaşmıştır. Şekilde birim maliyetlerin işletme büyüklüğüne bağlı olarak düştüğü görülmektedir.

Şekil 5.5. ABD’de tarımsal işletme büyüklüğüne göre üretim başına kaynak maliyeti

5.9. Değerlendirme

Ne teori ne de ampirik rakamlar, hükümet müdahalelerinin olmaması durumunda pazara yönelik (ticari) tarım işletmelerinin tarımsal faaliyetlerde düşük getiri elde etme durumunda olduğu hipotezini desteklememektedir. Tarım sektörü, faaliyet gösterdiği belirsiz ortama uyum sağlamada dayanıklılık arz eder. Bu durum, iyi bir şekilde idare edilen ticari tarım işletmelerinin bazı yıllar bazen birkaç yıl peş peşe düşük gelir elde edeceği veya sermaye kaybına uğrayacağını inkâr etmek anlamına gelmemektedir.

Tarımsal problemlerle ilgili Treadmill ve Sabit Kaynak teorileri, aralıklı dönemlerdeki düşük gelir ve kaynaklardan elde edilen düşük getiri oranları tarafından tanımlanan devresel istikrarsızlığı açıklamaya yardım eder. Fakat ne bu teoriler ne de ampirik veriler, tarımdaki süreklilik arz eden düşük getiri efsanesini desteklemektedir. Ampirik veriler tarımdaki kaynaklardan elde edilen gelirin en azından diğer sektörlerdekilerle karşılaştırılabilir durumda olduğunu ima etmektedir.

Bu bölümden çıkarılacak sonuç, tarımsal kaynaklardan elde edilen düşük getiri oranı problemi, Treadmill ve Sabit Kaynak teorileri tarafından tanımlandığı gibi kronik bir

denge-sizlik problemi değildir. Hâlbuki düşük getiri problemi, daha önce de açıklandığı gibi açıkça bir kronik denge problemidir. Küçük ve kötü idare edilen çiftliklerin kaynaklardan düşük getiri elde etmesi tamamen normaldir. Düşük devirli gelirler ve sermaye kayıpları ciddi problemlerdir. Sürekli düşük gelir elde eden tarım işletmeleri tüm çiftçilerin, aslında gelir seviyesinin yükseltilmesi için sürekli bir hükümet desteğinden ziyade kaynak düzenleme (ayar-lama) yardımına ihtiyaç duyarlar.

Azalan maliyet teorisi, tarım arazisi, iş gücü ve diğer kaynakların marjında dengede olduğu hipotezini ileri sürmektedir. Uygun büyüklükteki tarım işletmeleri, kaynaklarının fırsat maliyeti yükseldiğinde yüksek oranda getiri kazanırlar. Çünkü uygun büyüklükteki işletmeler için fiyatlar marjında belirlendiğinden dolayı, küçük ve etkin olmayan bir şekilde işletilen tarım işletmelerinin çoğunluğu için kaynak fiyatları çok yüksek olmaktadır. Bu durumda ister fiyatlar yüksek, isterse düşük olsun, yaklaşık tüm çiftçilerin % 90'ı, tüm kaynakların fırsat maliyeti dikkate alındığında düşük getiri elde ederler. Fakat kırsal hayatın sosyal imkânları ve vergi avantajları bu durumu telafi ettiğinden çoğu küçük işletmeler için toplam sosyal getiriler dengenin altında değildir.

Tarımın problemleri ile ilgili olan azalan-maliyet teorisi, teknoloji, eksik rekabet ve sabit kaynaklar ile ilgilidir. İşletmeyi büyütme kabiliyeti, çiftçilerin daha fazla arazi satın alabilme imkânı ile alakalıdır. Arazi satın alma ve çiftlikleri birleştirebilme ise komşu çiftliklerin tarım dışında iş bulma nispetine bağlıdır. Ekonomik tarımsal faaliyet birimlerini oluşturma süreci, eğer etkin olmayan birimlerin idarecileri kaynaklarının daha iyi kullanımlarının farkında değilseler, eğer tarımdan toplu olarak ayrılacak insanlar bilgi ile donatmış yeterli eğitim yoksa eğer düşük gelir elde eden insanlar çiftçiliği bir hayat tarzı olarak benimser ise ve eğer iş kolları ve yüksek orandaki ulusal işsizlik oranı hareketliliği engelliyorsa yavaşlar. Tarımda özellikle makineleşme ve çiftlik idaresini temsil eden teknoloji birim maliyet eğrisine şekil verir ve onu sürekli ve yavaş bir şekilde sağa kaydırır.

Tarım ekonomisinde, hastalıkların başarılı bir tedavisi, doğru bir teşhisi gerektirir. Ticari tarımın en ciddi problemi olan yıllık ve devri istikrarsızlık, mevcut olmayan bir kronik düşük gelir problemi ile karıştırılmamalıdır. Treadmill ve Sabit Kaynak teorileri, devresel düşük gelir, istikrarsızlık, sermaye kayıpları, finansman stresi ve para akışı sıkışmasını açıklamaya yardımcı olur. Fakat belli bir ölçüde iyi idare edilen uygun büyüklükteki çiftlikler ki bunlar tarımsal üretimin çoğunu yapar ve nispi olarak az sayıdaki çiftlikler dengeye daha hızlı ulaşırlar. Tarımsal kaynaklardan elde edilen

düşük getiri oranından kaçınmak için, ürün programları yoluyla yıllardan beri süren tarımsal destekleme sadece gereksiz değil, fakat aynı zamanda belli bir getiri oranının sürekliliğini sağlamada başarısız olmaktadır. Eğer tarımsal ürün programları gerçek istikrarsızlık, para akışı ve diğer ticari tarımın problemlerini etkin bir şekilde çözmede gerekli olduğu kabul ediliyorsa, problemlerin hızlı olarak yeniden şekillenmesi gerekir.

Burada anlatılanların, hükümetin hızlı bir şekilde ticari çiftçilere uygun gelir sağlamak için harekete geçtiğini gösterdiği söylenebilir. İstikrarsızlık, hükümetin çiftçilere transfer ödemesi yapması için ortaya atılmış ve doğruluğu tartışılmaz bir kanun değildir. Lokanta sahipleri, gelecek piyasalarındaki spekülâtörler, Wall-Street yatırımcıları ve toplumun belki de diğer kesimleri çiftçilerden daha fazla riskle karşı karşıyadır. Fakat hükümet yardımı almazlar. Tarımda ne yardımlar ne de hükümet müdahalesi yeterli ve uygun olmayan gıda arzı korkusuyla açıklanamaz. Gelecekteki herhangi bir zorlayıcı durumda gıda ve tarımsal ürün kıtlığından kaçınmak ve çalışabilir rekabeti sağlamak için yeterince çiftçi mevcut olacaktır. Her şeye rağmen ticari çiftçilik ve toplum için istikrarsızlık önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarım sektöründe düşük getiri her zaman geçerli midir?

Tarımda düşük getiri ile ilgili ele aldığımız teoriler dikkate alındığında, tarımda düşük getiri bir gerçek olsa bile, yeterli işletme büyüklüğü ve verimlilik önemli unsurlar olarak ortaya çıkıyor. Eğer bu özelliklere tarımsal işletmeler sahip ise, düşük getiri problemi, kaynakların tarımda kalmasını engellemeyecektir. Teknolojik gelişmeler zamanında tarımsal üretime adapte edilir ve dolayısıyla üretimde verimlilik istenen düzeye yükseltirirse kullanılacak kaynakların miktarı azalır, bu da maliyetleri düşüreceğinden düşük getirinin etkisi belli ölçüde ortadan kalkacağından tarımın rekabet eden bir sektör olduğu çıkarımı yapılabilir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde geçmişte olduğu gibi bugün de hala tarımsal üretim devam ediyor ise, bu sektörde çalışanlar kazanıyor ve geçimlerini sağlıyor ise ve hatta bazı ülkelerde tarım sektörü diğer sektörlerle sermaye sağlıyor ise o zaman tarım sektörü kendi ayakları üzerine durabilme kabiliyetine sahiptir. Bu tespit, düşük getiriye rağmen kaynakları kendinde tutma anlamında tarım sektörü rekabet eden bir sektör olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla, tarım sektörünü destekleme anlamındaki politikalar olmadan, sadece sektörü rekabetçi kılacak daha iyi yapısal ve kurumsal şartları sağlamak belki de yeterli olacaktır. Bu durumda, geriye tek şey kalıyor o da diğer sektörlerle göre tarımda daha fazla var olan risk ve belirsizliği ortadan kaldıran politikaları işleterek çiftçiye korumak olacaktır.